

בבא בתרא קמז

משה שווערד

1. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמג עמוד ב ד"ה והשביחו גדולים

והשביחו גדולים השבחה לאמצע - פירש ריב"ם דה"ה גדולים וגדולים אלא אורחא דמילתא נקט ולא דמי ליורד לתוך שדה של חבירו ונטעה שלא ברשות (ד) [אן] לשותף שהוא כיורד ברשות דשותף אינו מוחל טרחו לחברו אבל אחין מחלי אהדדי.

2. ריטב"א על בבא בתרא דף קמג/ב

מתני' הניח בנים גדולים וקטנים והשביחו גדולים הנכסים השביחו לאמצע. פי' דאע"ג דקיי"ל דשותפין כיורדים ברשות הם שהם נוטלים בשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע, שאני אחים דמחלי אהדדי, והוא הדין בגדולים עם גדולים סתמא מחלי אהדדי כיון שנוזנים ומתפרנסים ביחד, והא דנקיט גדולים עם הקטנים משום סיפא הוא, ויש מפרשים שפירשו דגדולים עם גדולים לעולם לא [מחלי] ודינם כשותפים, ולא נהירא כדכתיבנא בפרק המפקיד (מ' א'):

3. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמג עמוד ב

[ט] תד"ה והשביחו וכו' פירש ריב"ם דה"ה גדולים וגדולים אלא אורחא דמילתא נקט - הריב"ם מפרש שאורחא דמילתא נקט, שהיכא דאיכא גדולים וקטנים הגדולים משביחים הנכסים ולא הקטנים. ר' יונה והנ"י והרא"ש כתבו דלרבנותא נקט גדולים וקטנים, דבגדולים וגדולים פשיטא שמי שמשביח מוחל ומשבח עבור האמצע, דסבור כשם שאני משבח היום עבור אחרים, כך הם ישבחו מחר עבורי. שיטת הראב"ד [הובא בנ"י וריטב"א ב"מ מ א] שדוקא נקט גדולים וקטנים, אבל בגדולים וגדולים אין השבחה לאמצע, דרך לקטנים מוחל ולא לגדולים. הריטב"א מביא י"א שגדולים וגדולים לא מחלי, ולא נהירא.

4. ריטב"א על בבא בתרא דף קמג/ב

והקשה הראב"ד ז"ל היאך הניחו ב"ד לגדולים שירדו לנכסים דהא קיי"ל (ב"מ ל"ט ב') אין מורידין קרוב לנכסי קטן, ותירץ דההיא כשאין ניזונים ומתפרנסים ביחד דאיכא למיחש שמא יחזיק בנכסים ויאמר שהן שלו דכשהן ניזונין על שלחן אחד אפי' גדולים וגדולים אין מחזיקין זה על זה:

5. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמג עמוד ב ד"ה ואם אמר

ואם אמר ראו מה שהניח כו' - [1] פירש רבינו שמואל ראו מה הניח לנו אבינו ומזומנים אנו לחלוק ומה שנשביח נשביח מחלקנו משמע שרוצה לומר שאינו משביח אלא מחלקו המגיע ואין לו אלא שבת המגיע לחלקו [2] ואין נראה מדאמר רב ספרא שבק אבוא זוזי שקלינהו רב ספרא משמע דשקלינהו לכולהו ועוד אם לא לקח אלא המגיע לחלקו מה היה יכול לתבעו הא אמר באיזהו נשך (ב"מ דף סט. ושם) דזוזי כמאן דפליגי דמי ועוד כשיחלקו אם מגיע חלק האחד לחלקו אם כן נמצא שלא היה השבח שלו על כן נראה לר"י כפירוש ריב"ם דשבח שהשביח מכל הנכסים הוי שלו ולא דמי ליורד לתוך שדה של חבירו שלא ברשות שאין לו אלא שכר טרחו עם היציאה או [שותף דהוי כיורד ברשות ונוטל כארס היינו משום] דיכולים להרויח זה כמו זה ולא מחלי אבל הכא אם הגדולים לא ירויחו (ה) הקטנים לא ירויחו בהם וכן צריך לומר באחי דרב ספרא דקטנים היו ולא היו יכולין להרויח ולהכי כיון דגברא רבה הוא ולא שבק גירסי' וטרח לאחריני אף על פי שלא אמר ראו כאילו אמר ראו ומחלי ליה הקטנים והא דאמר בריש אלו מציאות (שם דף כב:) גבי תמרי דזיקא דיתמי לאו בני מחילה נינהו הכא דאין מפסידין ולא בא בידם הריוח מחלי שפיר.

6. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמג עמוד ב ד"ה בתוספתא גרסינן

בתוספתא גרסינן אם אמרו יתומים /בפני ב"ד/ ראו מה שהניח כו' - ולא ידע ר"י אמאי נקט גבי בנים בפני ב"ד אי משום דגלי אדעתיה דלא מחל להם אפי' בפני עדים נמי גלי דעתיה ושמא להכי צריך בפני ב"ד כדי

שיתעצמו בדבר לתקן להם שיטריח בשבילם ומדלא תקנו להם ודאי לא מצאו להם תקנה לחלק ומחלו הכל ורב ספרא נמי ידוע היה לב"ד אף על פי שלא אמר ומיהו רשב"ם פי' דה"ה בפני עדים.

7. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמג עמוד ב

טו] תד"ה בתוספתא גרסינן אם אמרו יתומים בפני ב"ד וכו' ומיהו רשב"ם פי' דה"ה בפני עדים - שיטת הרשב"ם שא"צ לומר [ראו מה הניח אבינו] בפני ב"ד, וה"ה דמהני בפני עדים. וכן מדייק המ"מ [נחלות ט - ב] מלשון הרמב"ם. וכ"כ הרמ"ה ומוכיח ממעשה דרב ספרא שלא אמר בב"ד.

היעב"ץ כתב שנקט בפני ב"ד לפי שהם אביהם של יתומים. התוס' מביאים מהתוספתא שצריך לומר לפני ב"ד. וכן מביאים הרא"ש והטור [סימן רפז] בשם הר"ח [עיין הג' הב"ח אות ו].
הטעם שצריך לומר בפני ב"ד כתבו התוס' כדי שהב"ד ישתדלו למצוא שגם עבור הקטנים יהיה השבת, ואם לא תיקנו ודאי לא מצאו תקנה ומחלו.

הרא"ש כתב שבגדולים וגדולים אין חילוק בין אמר לפני ב"ד או לפני עדים, אבל בגדולים וקטנים אם אמרו לפני ב"ד, והב"ד לא עשו חלוקה והניחו להם להשביח הנכסים, ודאי ראו הב"ד שיש תועלת ליתומים ולכן מחלו, אבל אם אמרו בפני עדים, אנו אומרים שאילו ב"ד היו יודעים היו מעמידים פועלים לשבח עבור היתומים, ולכן הגדולים ידם על התחתונה, דהוי כשדה שאינה עשויה ליטע דאינו נוטל כאריס אלא ידו על התחתונה [כדאיתא בב"מ קא א]. והנה לשון הרשב"ם ואם אמרו גדולים לקטנים לפני עדים, משמע שהיכא שהיו לפני עדים צריכים הגדולים לדבר אל הקטנים, כלומר לפני הקטנים, אבל היכא דהוי בב"ד א"צ לומר בפני הקטנים [אילת השחר].

8. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמג עמוד ב

יז] לא שנו אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים אבל שבחו נכסים מחמת עצמן השביחו לעצמן -
[1] הרשב"ם מפרש מחמת נכסים היינו שהוצאות השבח היו על חשבון הנכסים, ומחמת עצמן היינו שהוצאות השבח היו על חשבון הבנים הגדולים, או שהבנים בעצמם עבדו ונטעו השדות וטרחו בגופם.
[2] הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, הר"ן והנ"י מפרשים כמו רשב"ם, וכתבו דשבחו מחמת נכסים מיירי גם היכא שהבנים טרחו לשכור פועלים או טרחו למכור ולקנות הנכסים [כמש"כ הרשב"ם קמד. ד"ה עבד], ואעפ"כ אינם זוכים בשכר טירחה זו, כיון שהיו טירחה מועטת שמחלי.

הנה"מ [סימן רפז - ב] מבאר שטירחה של נטיעה וחפירה צריך כל חלק וחלק של הירושה נטיעה וחפירה בפני עצמה ולכן חשיב טירחה, משא"כ שכירת פועלים שנשכרים יחד בפעם אחד ולכך לא חשיב טורח.
[3] הראשונים מביאים י"א ששבחו מחמת נכסים מיירי שלא טרחו כלל, ואם טרחו לשכור פועלים הוי טירחה מחמת עצמן. הראשונים מקשים עליהם דאם לא טרחו כלל למה יטלו השבח היכא שאמרו ראו מה הניח אבא, אלא ע"כ מיירי שהם טרחו לשכור פועלים, ולכן היכא שאמרו ראו מה הניח אבא אינם מוחלים הטירחה ונוטלים השבח.

[4] שיטת הריב"ם [שהביא ההג' אשרי], דנכסים מחמת נכסים מיירי אף שהגדולים טרחו בגופם לשבח הנכסים ע"י זיבול ועידוד וע"י נשתבחו הנכסים, ומ"מ כיון שהשבח בעצם הנכסים הוי השבח לאמצע, ושבחו נכסים מחמת עצמן מיירי שהנכסים בעצמם לא נשתבחו, אלא שהיו רווחים מהם מחמת שהשכירם לאחרים, ואז הגדולים שטרחו להשכיר מקבלים הרוח.

הרמב"ם [נחלות ט - ב] כתב אם אמרו ראו מה הניח אבינו והרי אנו עושים ואוכלים, השבח של המשבית, והוא שיהיה השבח מחמת הוצאה שהוציא המשבית, אבל שבחו נכסים מחמת עצמם השבח לאמצע.
הראב"ד משיג שאין זו גירסא דידן.

הכס"מ מבאר [והלח"מ כתב שגם המ"מ כיוון לזה] שהרמב"ם גורס החילוק על דין סיפא דמתנ', דקתני אם אמרו ראו מה שהניח אבא השביחו לעצמן, דה"מ אם השבח מחמת הוצאות המשבית אבל אם השביחו הנכסים מחמת הוצאות שהוצאו מהנכסים עצמם, השבח לאמצע. עיין להלן קמד. אות א.
השו"ע [סימן רפז - א] כתב שזהו דעת הרמב"ם לכדו ולא מצאנו לו חבר.

9. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד א

א] ואפי' קטנים נמי מצו מנטרי לה - מקשים הראשונים [רשב"א, ריטב"א, נ"י והתו"ח] אם היו הקטנים תינוקות מוטלים בעריסה שאינם יכולים לשמור, מה יהיה אז הדין. ותירצו דלא לשיעורין ניתנו, וכל מלאכה שבדרך כלל קטנים יכולים לעשותה, אז הגדולים מוחלים לקטנים אפי' היכא שהקטנים אינם יכולים לעשותה, וכ"כ הסמ"ע [סימן רפז - ו]. באילת השחר מדייק מלשון התוס' [סוד"ה לא] שחולקים על הראשונים, שהתוס' כתבו ומשני דקטנים גופיהו מנטרי, ואם היו מודיעים להם היו עושים, משמע שמיידי רק בקטנים שיכולים לשמור.

10. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד א ד"ה אודייני

אודייני - [1] פי' בקונטרס בור וכסויו [2] ואין נראה לרבינו תם אלא מפרש שהוא כלי גבוה שעומדים עליו שומרי שדות וכרמים לראות מעליו למרחוק וגם הוא ראוי לישן עליו כדאמרינן בפרק בתרא דמועד קטן (דף כז.) ישן על גבי מטה או על גבי ספסל או על גבי אודייני ויש ספרים שכתוב בהן אידווי כמו דוי להכא ולהכא (תמיד דף כו: ובשבת לה.).

11. ריטב"א על בבא בתרא דף קמד/א

ופרכינן והא אודייני דמחמת עצמן הוא. פי' כי הם עצמן היו נשכרין עם האודייני לעשות המלאכה כאילו נטלו המר והקדרום מתפיסת הבית והיו עושין המלאכה בהם דהא מחמת עצמן חשיבי ודאי:

12. שערים מצויינים בהלכה

רב ספרא גברא רבה הוא, לא שביק גירסיה וטרח לאחריני. כתב הרשב"ם דשמעינן מהכא דכל היכא דמאן דהוא כמו רב ספרא, אע"ג דלא אמר לעצמי אני עושה, כמאן דאמר דמי והשביח לעצמו. וכ"כ רש"י על הרי"ף. אבל בנמוק"י כתב, דכיון דבזמנינו ליכא דין ת"ח לכמה דברים, לכן גם לענין דהכא ליכא דין ת"ח. ובשו"ע (חור"מ סי' רפז ס"ב) מכואר דשייך גם בזמנינו, אם הוא ת"ח גדול שאינו מניח תורתו שעה אחת. ובסמ"ע (שם ס"ק יג) משמע, דס"ל כדעת הנמוק"י. ובפת"ש (שם) הביא מכמה פוסקים שלא כדבריו.

13. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד א ד"ה באשה יורשת

באשה יורשת - כגון שנשא ראובן בת שמעון (ב) ומתו וירשו בני ראובן ובת שמעון את נכסי יעקב אבי אביהן או כגון בת בין הבנות או בת הבן בין הבנים דינה כדין האחין או שאמר בעלה תטול אשתי כאחד מן הבנים אם השביחה את הנכסים פירשה לעצמה לא פירשה השבח לאמצע ואלמנה שאמרה בב"ד ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה והוא דלא שקלא מזוני דאי שקלא מזוני הא תנן אלמנה ניזונת מנכסי יתומין ומעשה ידיה שלהן הלכך אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטין שאין בהן כדי כתובתה אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי ונתעצלו ב"ד או יורשין להשביעה על כתובתה אפילו השביחה אלף ככר השביחה לעצמה אבל אם השביחה הנכסים סתם תטרוף כתובתה והמותר ליורשין ואפי' על פי שלא נשתייר מבעלה אפילו רביע כתובתה.

14. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד א ד"ה באשה יורשת

באשה יורשת - פירש בקונטרס כגון ראובן שנשא בת שמעון אחיו ומת יעקב אביהם ואחר כך מתו ראובן ושמעון שאז יורשין בני ראובן ובת שמעון מאביהן וקצת קשה לישנא דראו מה שהניח לי בעלי דמשמע דירשה

מבעלה ולא מיעקב ופירש ריב"ם אשה יורשת שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת והיו לו לראובן אחים קטנים או בני אחים קטנים דהו יתמי והרי היא יורשת את בעלה עם הקטנים שהיא במקום אביה ומיהו קשה (ד) דקאמר' בסמוך דטרחא קמי יתמי דמשמע בני בעלה על כן נראה לר"י כפירוש הקונטרס דכיון שבעל אוכל פירות ירושתה כל ימי חייו כדין שייך שפיר ראו מה שהניח לי בעלי אי נמי כלשון אחר שפירש בקונטרס שאמר הבעל תטול האשה כאחד מן הבנים.

15. ריטב"א על בבא בתרא דף קמ"ד/א

יחד לו אביו בית ועלייה. פי' לעשות המשתה, אבל החופה בבית. וכל מאי דסליק בתיקו יד הבן על התחתונה:

16. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קמ"ד עמוד א

שווינהו רבנן - הם תקנו את הדברים כך אף על פי שאינו דין תורה כי (ג) מזה ומזה הם. חזא הא - המשיא אשה לבנו ותקנת חכמים היא לכבוד החתן שגנאי הדבר לשאת אשה ואין מקום לדור בו. אפוטרופא - דאנן סהדי דלא עקר נחלת הבנים ולא נתכוין אלא שיכבדוהו הבנים מתוך שאוכלין על ידה. במעמד שלשתן - נפקד ומפקיד ומקבל מתנה. קנה - כך תקנו חכמים לפי שהדבר תדיר הוא בין הבריות ולא הזקיקו חכמים להקנות בקנין ובעדים.

17. ריטב"א על בבא בתרא דף קמ"ד/א

כהלכתא בלא טעמא. כלומר שאין לו טעם גמור לומר מפני כך הקנה לו, כי אין ההנאה שיש לו במשתה בנו כל כך שיהא ראוי לומר שנותן לו ביתו מחמת כן. וכן ההיא דמעמד שלשתן אין הטעמים שנאמרו עליה בגמרא דגיטין מספיקין לומר דאידיך משתעבד ליה, ואין צריך לומר באידך דאפוטרופא, והא דמעמד שלשתן כתבתיה בארוכה במקומה במסכת גיטין בס"ד:

18. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמ"ד עמוד א ד"ה כהלכתא בלא

כהלכתא בלא טעמא - קצת טעם יש דכיון שפינה את הבית סמכא דעתיה דבן וגם אין לו אנה לדור סברא הוא שנתנו לו וכן הכותב כל נכסיו לאשתו או לבנו מסתמא לא ליתן לה נתכוין אלא לכבדה שלא היה מניח בניו בולא כלום ובמעמד שלשתן לא רצו חכמים להטריח להביא עדים ולעשות קנין דמסתמא כיון שאמר לו במעמד שלשתן הקנה לו לגמרי ונראה לר"י דבמעמד שלשתן אם חזר ומחלו אינו מחול ומפורש בכמה מקומות.

19. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קלא עמוד ב

ב] הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשה אלא אפוטרופא - הרשב"ם מביא את הגמ' [להלן קמ"ד א] שדין זה הוא אחד מתלת מילי ששווינהו רבנן כהלכתא ללא טעמא. וצ"ב למה הוי הלכתא בלא טעמא. הרי איכא אומדנא שכוונתו לעשותה אפוטרופא כמש"כ הרשב"ם. והתוס' [קמ"ד. ד"ה הלכתא] כתבו שקצת טעם יש שמסתמא לא ליתן לה נתכוין אלא לכבדה שלא היה מניח בניו בולא כלום. משמע שאיכא קצת אומדנא ואינו אומדנא גמורה. ולכאורה היה אפשר לומר שלא מהני האומדנא כיון שסותר את מה שכתב בשטר שנותן מתנה, וכמש"כ הרשב"ם [א/קידו' נ א] שלא מהני אומדנא [דברים שבלב כל אדם] היכא שסותר דיבור מפורש. מיהו מלשון הרשב"ם [לעיל קל. ד"ה הלכה] משמע שאין סתירה בין לשון מתנה לאפוטרופוס, שגם כשעשאו אפוט' נתקיימה מתנתו.

20. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קלא עמוד ב

ג] הכותב נכסיו לאשתו לא עשה אלא אפוטרופא - בש"י ר' שמואל [אות קיז] ובאילת השחר מקשים היאך יכול האב להעמיד אפוט' לאחר מיתתו, והרי לאחר מיתתו אינו בעלים על הנכסים, דבשלמא מינוהו ב"ד איכא כח ב"ד אבל במינהו האב קשה. [1] ושואל הוי משום מצוה לקיים דברי המת. [2] ובאילת השחר ובברכ"א ביארו ע"פ הרשב"ם [לעיל קל. ד"ה הלכה] שכתב יש נותן מתנת אפוט', משמע שהאפוט' קונה מקצת קנין כעין קנין ע"מ להקנות, ולכן יכול האב למנותו מחיים ע"י שמקנה לו קנין אפוט' בנכסים.

21. תוספות על גיטין דף יד/א

כהלכתא בלא טעם. פי' מה שמועיל לקנות אבל טעם יש למה תקנו חכמים מעמד שלשתן תקנו שלא יצטרך לטרוח ולעשות קניינים ובהכותב נכסיו לאשתו משום דלא שביק לבריה ויהיב לאחרני ואין דרך לעשות כן

אלא לחלק לה כבוד ולמנותה אפיטרופיא ומשיא אשה לבנו כשהאב מסיר כל מה שיש לו מן הבית סמכא עליה דעתא דבן כדמפרש בפ' מי שמת (ב"ב ד' קמד.):

22. דבר יעקב מסכת קידושין דף מח עמוד א

ו] בא"ד - שמע מינה דאפ' שמואל מודה דהמקנה לחבירו במעמד שלשתם אינו מחול - א. שיטת תוס' שבמעמ"ש לא מהני מחילה.

הרשב"א, הריטב"א והר"ן מביאים די"א שמהני מחילה, וזו שיטת הרמב"ן, בעל העיטור והראב"ד [הובא בקה"ח סימן קכו - ה].

...

הרא"ש [בגיטין יג ב] מוכיח שבמעמ"ש לא מהני מחילה, דמעמ"ש הוי תקנת השוק עבור מי שאין לו מעות לקנות סחורה בשוק שיכול להעמיד המוכר אצל בעל חובו ולקנות סחורה בחוב, ואם יועיל מחילה לא יסמכו על זה הסוחרים.

ולפי הרמב"ן שמהני מחילה מקשה קה"ח [סימן קכו - ה] דא"כ לא יסמכו על זה הסוחרים. מתרץ קה"ח ע"פ סברת הריטב"א דהאשה לא חוששת שימחל דמסתמא מתבייש כיון שקדשה במעמד הלוח, וה"נ הסוחר לא חושש שימחול דמסתמא מתבייש למחול כיון שהקנה בנוכחות הלוח.

ולפי התוס' בב"ב [הנ"ל אות ד] י"ל דאין הסוחר חושש שהמוכר ימחל משום שאז יהיה חייב משום דינא דגרמי. ב. לדינא מביא השו"ע [סימן כח - יג] מחלוקת אם קידשה במעמ"ש האם מקודשת משום שאינו יכול למחול או דאינה מקודשת משום שיכול למחול.

וכתב האבנ"מ [סימן כח - לד] דלכאורה תלוי במחלוקת הרי"ף ור"ת, דלפי הרי"ף שבמכירת שטרות מהני מחילה כיון שהקנין מדרבנא א"כ גם במעמ"ש שהוי מדרבנן יועיל מחילה ולפי ר"ת שהטעם משום שלא חלה מכירה על שעבוד הגוף, א"כ במעמ"ש מוכר גם את שעבוד הגוף, כמש"כ הר"ן והרא"ש [בגיטין יג: וכ"כ הריטב"א כאן] שגדר מעמ"ש שכיון שהמלוה נותן החוב בנוכחות הלוח, נפסק החיוב של הלוח למלוה וחל חיוב חדש [עם שעבוד הגוף] מהלוח אל הקונה [וזה הלכתא בלא טעמא].

אלא דמקשה האבנ"מ שהרמב"ם סובר שמהני מחילה משום שמכירת שטרות דרבנן ומ"מ ס"ל דמקדש במעמ"ש מקודשת משום שאינו יכול למחול.

והפנ"י [ד"ה כי] מקשה דהתוס' הסבירו בדיבור הקודם שמהני מחילה כיון שמכירת שטרות דרבנן וא"כ קשה למה במעמ"ש שג"כ הוי דרבנן לא מהני מחילה.

א. האבנ"מ והפנ"י מבארים דאמנם לפי תוס' והרמב"ם מהני מחילה במכירת שטרות כיון שהוי מדרבנן, אלא דה"מ במכירת שטרות שהמלוה מוכר לקונה את החוב שחייבים לו, ומה"ת נשאר החוב אל המוכר, אבל במעמ"ש תיקנו חכמים [כמש"כ הריטב"א כאן] שאיכא התחייבות חדשה מהלוח ללוקח [דכיון שהלוח היה נוכח חלה התחייבות חדשה מהלוח אל הלוקח] ואין החוב החדש תלוי במלוה ולכן אינו יכול למחול. והטעם שתיקנו שיהיה התחייבות חדשה י"ל משום תקנת השוק כדי שלא יוכל למחול ויסמכו הסוחרים על קנין מעמ"ש.

ב. הברכ"ש [גיטין סימן כה - ג] מבאר בשם הגר"ח, הטעם שבמעמ"ש א"א למחול, משום דבמכירת שטרות שהוי מדרבנן משום שמה"ת אינו בר הקנאה כיון שהוי אינו ברשותו [והוי חסרון בחפצא הנקנה], בזה כשרבנן תיקנו הקנאה אינו מועיל מה"ת ולכן מהני מחילה. אבל במקנה החוב במעמ"ש אין חסרון במה שהוי אינו ברשותו כיון שהקנין נעשה בנוכחות הלוח מיקרי שהוי ברשותו [וגם גדר התקנה שהוי התחייבות חדשה של הלוח ללוקח ואצל הלוח הוי ברשותו] וכל החסרון שעצם המעשה קנין של מעמ"ש הוי תקנה דרבנן ואז מהני תקנה דרבנן שיחול מה"ת ולכן א"א למחול.

=====

23. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד ב

ברכת הבית ברובה - [1] פי' רבינו חננאל נר לאחד נר למאה [2] ויש מפרשים דמזלא דבי תרי עדיף וקשה מדפריך בסמוך ליתבו לפי ברכת הבית וכי ידעינן כמה הוי וכמה נתברך הבית בגללו ואומר רבינו תם אין

הכי נמי יכולין לידע כמה הוציאו בשנה ראשונה וכמה הוציאו בזו ואין נראה לר"י שהרי אין כל השנים שוים במזל אחד.

24. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד ב

ד] תד"ה ברכת הבית מרובה - פי' ר"ח נר לאחד נר למאה - כלומר הרבה אנשים משתמשים באותו נר או באותו חימום וכד', אבל כשכל אחד לבדו, הוא משתמש לעצמו בנר או חימום. **וכתב הנ"י די"מ דה"מ לענין לפתן ועצים ושמן אבל לענין לחם ויין לא שייך לומר כן.**

25. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד ב

חלה ונתרפא כו' - ותניא בתוספ' (פ"י) במה דברים אמורים ברפואה שיש לה קצבה אבל רפואה שאין לה קצבה הרי היא בכלל מזונות ויתרפא מן האמצע וכן בכתובות (דף נב:) גבי אלמנה אומר רפואה שיש לה קצבה הרי היא בכלל כתובה ושאלו לה קצבה הרי היא כמזונות (ה) ובאונס דהכא אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה כן תירץ הר"י.

26. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד ב

הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים - **פירוש אריא וגנבי הבאים על האדם הכל נגזר בידי שמים אבל צנים פחים מזה לא נגזר עליו כלו' יכול לשמור אבל ודאי אם רוצה לאבד עצמו באש או בנהר יכול לאבד עצמו אף על פי שלא נגזר כלום ולא דמי להא דאמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים דהתם מיירי במדות של אדם מה יהיה גבור או חלש עשיר או עני ארוך או קצר [חכם או טפש] כדאיתא בנדה בפרק כל היד (דף טז: ושם) אבל הכא מיירי במאורעות הבאות על האדם.**

27. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד ב

חוץ מצנים פחים - דהיינו קור וחום כדמשמע בריש מסכת ע"ז (דף ג: ושם) **והא דאמרין בהמקבל (בבא מציעא דף קז:) והסיר ה' ממך כל חולי זו צינה הכי פירושו שיתן לך דעת לשמור מן הצינה ליתן לך בגד ללבוש ובירושלמי אמר שאנטונינוס היה לו לילך בדרך אמר ליה לרבי צלי עלי אמר ליה יהא רעוא דתשתזיב מן צנתא אמר ליה דא צלותא בתמיה יתיר חד כסו וצנתא אזלא א"ל יהא רעוא דתשתזיב מן שרבא אמר ליה הא ודאי צלותא דכתיב ואין נסתר מחמתו.**

28. תורת חיים על בבא בתרא דף קמד/ב

חוץ מצנים פחים. כתבו התוספות והא דאמרין בפרק המקבל והסיר ה' ממך כל חולי זו צינה הכי פירוש שיתן לך דעת לשמור מן הצינה וכו', וזה נראה דוחק לפרש דוהסיר זו צינה שיתן לו מלבושים, **לכך נראה דודאי הצינה לאו בידי שמים הוא דאפשר לו לאדם להזהר ממנה כגון שילביש עצמו כראוי וישב תמיד בבית החורף אלא לפי שאין רוב העולם ורובא דרובא נזהרין והולכין בצינה הבטיח הכתוב להסירה ממנו שלא תזיקנו דהסרת הצינה שלא תזיק ודאי בידי שמים היא:**

29. תוספות כתובות דף ל/א

הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים - והא דאמר' (שבת דף לב.) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה אלמא יכול לשמור עצמו מן הפורענות וכן קיר נטוי דאסור לעבור תחתיו והתם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו להמית עצמו אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס אי אפשר לו לשמור אבל צנים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליזהר ...

30. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמד עמוד ב ד"ה האחין שעשו

האחין שעשו למקצת שושבינות - שכך היה מנהג כשהאב היה עושה חופה לבנו היו שושבינים מביאין דורונות לכבוד החופה ונותנין לבנו ועל האב היה לפרוע כשהיו נושאים גם הם נשים ולכך חוזרת מן האמצע שהרי היה על האב לפרוע.

31. רמב"ם יד החזקה הלכות זכיה ומתנה פרק ז

(א) מנהג פשוט ברוב המדינות שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומיודעיו מעות כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותן הריעים והמיודעים ששלחו לו ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן הכל כמנהג המדינה ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות ואותם ששלחו המעות ואוכלין ושותין עם החתן נקראים שושבינין:

(ב) השושבינות אינה מתנה גמורה הדברים ידועים שלא שלח זה עשרה דינרין בשביל שיאכל וישתה בזה ולא שלח אלא מפני שבדעתו היה שאם ישא אשה יחזור וישלח לו כמו ששלח לו לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות הרי זה תובעו בדין ומוציא ממנו:

(ג) ואין יכול לתבעו עד שישא כדרך שנשא הוא כיצד ראובן שנשא בתולה ושלח לו שמעון שושבינות ואח"כ נשא שמעון אלמנה אינו יכול לתבוע להחזיר לו השושבינות שהרי אומר לו איני מחזיר לך אלא בבתולה כמו שנתת לי וכן אם שלח לו בנשואי אלמנה אינו יכול לתבועו להחזיר לו בנשואי בתולה:

32. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד ב

ט] השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן אין נגבין בב"ד מפני שהן גמילות חסדים - יש כאן כמה פירושים בראשונים.

א. הרשב"ם והרע"ב מפרשים שמירי בשלח בלא חופה. א"נ מירי ששלח לחופה אלא שהמשלח אינו הולך לאוכל שם. המ"מ [זכיה ז - טו] והתו"ח מקשים על פירוש א' דאם מירי בלא חופה א"כ פשיטא, דהשולח אוכל לחבירו אינו מלוה ופשיטא שאין נגבין בב"ד.

הפני שלמה מתרץ שכוונת הרשב"ם כמו הפירוש השני בר' יונה דמירי ששולח לחבירו שאינו חתן כדי יין כאשר חבירו עושה סעודת מרעים, וס"ד שהיו כמלוה שחבירו צריך להחזיר למשלח כאשר המשלח עושה סעודת מרעים, קמ"ל שהיו דין רק בסעודת חתן.

ב. היד רמ"ה מפרש שדין שושבינות הוא בכסף או זהב או בגדים וכיו"ב, אבל לא באוכל ומשקה, דהשולח אוכל ומשקה כוונתו לשם גמ"ח.

ג. הרמב"ם [זכיה ז - טו] כתב, השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן ופירות בעת נישואין, אינן נגבין בב"ד מפני שהן גמ"ח ולא נאמרו דיני השושבינות אלא במעות בלבד. הראב"ד משיג שדבר זה אינו מחזור. המ"מ תמה למה אינו מחזור הרי תנן במשנה.

ואפשר להסתפק בדעת הרמב"ם האם כוונתו למעות דוקא אבל בגדים דומים לאוכל שאינו בכלל שושבינות, או כוונתו כמו הרמ"ה שרק אוכל ומשקה אינו בכלל שושבינות.

הריטב"א והנ"י כתבו בשם הרמב"ם שמאכל ומשתה אינו שושבינות אלא דורון בעלמא, ומשמע רק מאכל ומשתה. אבל הר"ן כתב לפי הרמב"ם שרק מעות הוי שושבינות, משמע שבגדים הוי כמאכל ומשתה. וכן שיטת ר' יונה [בפי' א] שענין שושבינות הוי שליחת מעות.

לשון הרשב"ם [ד"ה כדתניא] נתן לו אביו מעות, ומקשה הרש"ש למה נקט מעות, ואם ס"ל כרמב"ם שדוקא מעות, למה לא פירש כן במשנה.

בדעת הראב"ד לומד הפני שלמה ששיטתו כמו הרשב"ם, וס"ל שאין הבדל בין מעות לאוכל אלא בין זמן חופה ללא חופה, וכ"כ המאירי בשם הראב"ד דסיפא דמתנ' מירי בלא שלח לחתן. האבן האול מסתפק האם שיטת הראב"ד כמו הרשב"ם, וס"ל שאין הבדל בין מעות לאוכל אלא בין זמן חופה ללא חופה, או כוונת הראב"ד כמו הרמ"ה, דהראב"ד למד ברמב"ם שדוקא מעות הוי שושבינות, והשיג שגם בלבוש איכא שושבינות, ודוקא באוכל ליכא שושבינות.

ד. ר' גרשום מפרש השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן לא לשם חתן אלא לשם סבלונות, וצ"ב מה כוונתו לשם סבלונות. ואולי כוונתו כמו ר' יונה לשם סעודת מרעים.

33. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד א

א] יכולה היא שתאמר תנו לי בעלי ואשמח עמו - מבואר בגמ' שאפ' במקום שנהגו להחזיר יכולה לטעון תנו לי בעלי. ומקשים הראשונים [רמב"ן, ר"ן, רשב"א, ריטב"א ונ"י] דקיי"ל [ב"מ עד א] דמנהג מבטל דין, וא"כ אף אם הדין עמה ושענתה נכונה מ"מ כיון שנהגו להחזיר מבטל המנהג את הדין.

א. הרמב"ן, הר"ן והרשב"א מביאים יש מתרצים דאה"נ אם יש מנהג להחזיר מבטל המנהג את הדין, אבל כוונת הברייתא שגם בסתם הוי כנהגו להחזיר, ורק היכא דנהגו שלא להחזיר א"צ להחזיר, ולכן פריך דבסתמא איכא

טענה תנו לי בעלי ואשמח בו.

ב. הרמב"ן, הר"ן, הריטב"א והנ"י מתרצים דכאן לא היה מנהג ע"פ ז' טובי העיר, אלא מנהג שנהגו אנשים מעצמם, ומנהג כזה אינו מבטל דין.

ג. הרשב"א מתיר שיתולים שהמנהג היה בטעות, שבאמת המנהג המקורי היה להחזיר כשמתה היא, אלא שטעו ונהגו אח"כ להחזיר גם כשמת הוא, אף על פי שלא היה כן מעיקר המנהג.

34. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד א

ב] הכא נמי נימא תנו לי שושביני ואשמח בו - מקשה הריטב"א למה לי למפרך משום תנו לי שושביני, ליפרוך בפשיטות דשושבינות אינה נגבית אלא בעונתה דהיינו בזמן שנכנס לחופה, וכאן שמת לא הגיע הזמן, וכן מקשה הקו"ש [אות תקד].

[1] הריטב"א והקו"ש מתרצים דגם המקשן ידע דמיירי שנכנס לחופה ולא הספיק לשמוח עמו עד שמת, וכיון שנכנס לחופה הוי הגיע הזמן, ולכך פריך מצד תנו לי שושביני ואשמח בו.
[2] עוד תירץ הריטב"א דהיכא דמת ס"ד שעכשיו הגיע הזמן להפרע, דכיון שאינו יכול להחזיר בזמן חופתו חייב לפרוע כעת.

[3] האילת השחר [קמד ב] תירץ ע"פ הרשב"ם שמבואר ברשב"ם דהא דאין נגבית אלא בעונתה זה משום שמא ימות המשלח, ויכול זה שקיבל לטעון תנו לי שושביני ואשמח בו, וא"כ היינו הך דזו באמת קושית הגמ' בגלל טענת תנו לי שושביני לא הגיע זמנו.

1. ערוך לגר מסכת סוכה דף נב עמוד ב

בגמרא אם אבן הוא נמוח אם ברזל הוא מתפוצץ. יש לדקדק למה נקט ב' דוגמות הללו דוקא ועוד דברזל לא חשיב לעיל כלל תוך שמות יצה"ר וי"ל דיש ב' מיני יצה"ר של קור ושל חום יצה"ר של קור הוא מה שמקרה האדם שלא יתאמץ וירדוף אחר המצות שעל זה מרמזים כל התוכחות על העצל שבספר משלי כידוע ויצה"ר של חום הוא מה שמחמם האדם לרדוף אחר עבירות ולעשות אותם וכמו שכמה פעמים דימו הנביאים יצה"ר של עבירה לאש להבה וכמו שפי' הבינה לעתים בדרך זה צינים ופחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם והנה אבן וברזל אף ששניהם גשמים קשים הם מ"מ טבעם חלוק זה מזה עד שהם מתנגדים זה לזה שהאבן כשיבא אל האש לא ימס אדרבה יתחזק שם אבל נמס במים וברזל הוא ההפך שיתחסם ויתחזק במים אבל ימוס באש וכן אש ומים מתנגדים זה מזה שזה טבעו קר בתכלית הקרירות וזה טבעו חם בתכלית החמימות ולזה קאמר אם פגע בך מנוול זה דהיינו היצה"ר בשני כוחיו הקר והחם לא תצטרך לבקש לכל אחד תרופה לבדו שתרופה אחד יש לשניהם שתמשכו לביה"מ ותעסוק בתורה שהתורה היא אש ומים נגד היצה"ר של אש היא מים שמכבהו ונגד היצה"ר של קור היא אש שמחממו וזה אם אבן הוא דהיינו אם היצה"ר של חום הוא שמתחזק באש אזי התורה היא לו מים שממסו ואם ברזל הוא שהוא יצה"ר של קור שמתחזק במים אזי התורה היא לו כאש שמפוצצו:

2. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן סג

... וכן הוא טעם אב"י בנדה דף ל"א במה שמתיר לשמש בספק יום תשעים דתנא דהמשמש ביום תשעים להריונה כאילו שופך דמים ואקשינן מנא ידע ואמר אב"י משמש והולך ושומר פאתים/פתאים/ה', דכיון שהוא דבר טבעי ולא אסרה תורה מלשמש אז ש"מ שהוא הבטחה שלא תסתכן מצד זה אם אינה חייבת עונש ולא נכנס זה בגדר סמיכות על הנס שאסור ומחוייב האדם לזהר בכמה זהירות שלא לבא לחשש כל דהו מסכנה ומצנים פחים וכדומה דהכא שאני דהוא כמו הבטחה מהשי"ת שלא תסתכן כשלא תתחייב עונש ומעונש שחייבת א"א להמלט ולכן מסתבר שמותר לאב"י אף אם היה ידוע שהוא ודאי יום תשעים ולא רק בספק שנימא כוונתו דישמור ה' שלא יזדקקו לתשמיש ביום צ' כי הרי זמן עונה דהיילין בכל יום והיה לן לאסור להיילין לשמש בכל יום כשהיא קרוב ליום צ' כדי שיהיה שייך שמירה זו דלא יזדמן להם לשמש ביום תשעים אלא צריך לומר דלאב"י מותר לגמרי והוא מטעם דבארתי דהוא הבטחה שלא תסתכן וישמור אותה השי"ת מהסכנה אף כשתשמש ודאי...